

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
În străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația:
»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

Noul glas al Romei.

— Cestiunea limbei liturgice. —

Înregistrăm, deocamdată, ca știre, care credem că se va confirma în curând în chipul cel mai oficial, o nouă declarație a Romei, în cauza limbei liturgice a ritului grecesc.

Congregațiunea de Propaganda Fide, forul cel mai chemat pentru afacerile bisericilor de rituri orientale, a declarat adecă, în legătură cu scrisoarea Nunțiului apostolic din Viena de dto 28 Octomvrie, despre usul limbei maghiare în acțiunile liturgice, — scrisoare ce am dat-o și noi, în original și în traducere românească, în Nrul nostru 17 din 1912 — că rugăciunile ce se cuprind în vreun chip în toate cărțile grecești editate de Congregația pentru Propagarea Credinței, sunt liturgice.

Salutăm cu cea mai sinceră bucurie aceasta declarațiune a celui mai autentic și mai chemat for, care este pentru afacerile bisericilor orientale Congregația de Propaganda Fide. Declarațiunea aceasta este o nouă desiluzie, pentru cei cari credeau, că după întemeierea episcopiei ungurești va trebui să urmeze, cu o necesitate oarecum firească, și introducerea limbei maghiare

în toată slujba și în toată rânduiala liturgică a parohiilor acelei dieceze. Dela Roma se ridică un nou veto, care spune: întreaga rânduiala liturgică: liturghie, sacrameinte, sacramentale, cântări bisericești, toate toate: nu se îngăduie a se celebră și administră în limba maghiară. Așa dară nu numai formula consacării dela sf. liturghie ori forma esențială a sfintelor sacrameinte, ci tot ceea ce se află în cărțile grecești editate de Congregația de Propaganda Fide (edițiunile cărților bisericești tipărite la Blaj sunt întru toate conforme cu edițiile originale ale Propagandei!) va să zică: toată rânduiala preotului, a diaconului, a cantorului, slujba înmormântării, sfințirea apei, paraclisele etc. etc. sunt acțiuni și texte liturgice, cari nu se pot săvârși în limba maghiară.

E de prisos să stăruim asupra importanței acestei hotăriri dela Roma. Preste trei ani, atunci când limba grecească conform bulei de erecțiune a diecezei de Hajdu-Dorogh, va trebui să înlocuiască limbile de azi liturgice, cari au drept la viață încă în cursul acestui stat de tranziție, declararea aceasta va fi o armă neînvingătoare, pentru a respinge maghiarizarea cultului bisericesc al noiei episcopii.

Atunci va rămâne față în față alternativa: ori introducerea limbei grecești pe toată linia, ceea ce va fi o imposibilitate fizică, ori reținerea și pe mai departe a limbei liturgice vechi: în parohiile românești, limba românească. Limba maghiară ca limbă liturgică, după toate cele de până acuma: după bulla „Christifideles,” după decretul de esecutare al Nunțiatorei și după interpretarea ce o dă astăzi scrisoarea amintită a Propagandei, credem, că este eschisă pentru toți vecii.

De altfel, cine știe dacă, până de acum în trei ani, criza aceasta mare, prin care trec astăzi parohiile noastre

adnexate la Hajdu-Dorogh, nu va fi rezolvată într'un alt chip satisfăcător: prin o restitutio ad pristinum statum.

La tot cazul, lupta contra Hajdu-Doroghului trebuie dusă mai departe, cu toate mijloacele legale, ordinare și extraordinare, ce ne stau la îndemână.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Sionul suferințelor.

Nota comună a mamelor de ori-unde și de ori-când este durerea. Pecetea durerii o poartă nu numai mamele naturale, ci și alte mame, așa că blăstămul din Edem: „în dureri vei naște fii“, pare că s'a înstăpânit asupra oricărui sân de mame a omenimei. Insași maica lui Dumnezeu se numește „mater dolorosa“, și această numire corespunde pe deplin durerilor, negrăite de cari a avut parte această aleasă făptură — și mamă — alui Dumnezeu.

Din acestea poate să înțeleagă oricine, că nici Biserica, această bună mamă a atâtor milioane de suflete, încă nu putea fi scutită de suferințe. Sionul trebuie să cunoască de aproape și amănunțit toate durerile, trebuie să aibă parte de cele mai grele suferințe, căci altfel, pare că, nu ar avea dreptul să ni-se constituie de mamă. Firea de mamă își pretinde partea ei de năcaz, fără de care nici închipui nu ne putem o mamă ade-vărată. Dar Biserica a moștenit dela întemeietorul ei durerea, și ca un legat special, prin cuvintele: „în lume scârbe veți avea!“ Și istoria de 19 veacuri a Bisericii este o continuă și grăitoare dovadă despre împlinirea acestor cuvinte profetice.

În scârbe și dureri s'a zămislit de fundatorul ei dumnezeesc; opera de întemeiere a Bisericii s'a sigilat cu chinurile „lemnului de ocară“, s'a încununat cu cununa de spini și s'a binecuvântat cu sângele vărsat pe stâncile Golgotei. In aceeași lume dușmănoasă trebuiau să pășească, fără Învățătorul, și aleșii săi, cei doisprezece apostoli. Și iată, că urgia se aruncă și asupra lor. Câte curse nu le-au întins, câte dojeni nu le-au dat, de câteori nu i-au tras în judecată, târându-i în temnițe

întunecoase; în câte chipuri nu i-au masacrat: corifeul-apostol restignit, apostolul neamurilor tăiat în sabie, altul cu ferestrău, învățăcelul cel iubit scăldat în oleu clocotitor și adăpat cu venin, altul aruncat în afunzime și alte multe —, toate ca să se plinească ce li-s'a spus, că: „vine vreme, când tot cel ce va ucide pe voi, părea-i-se-va, că închinăciune aduce lui Dumnezeu“.

De aci încolo suferințele țin lanț; nu încetează una și alta se începe, nu încetează o unealtă de tortură și alte zece se scornesc. Sf. Pavel avu cuvânt de a scrie: „până în ceasul de acum și flămâzim, și însătoșăm, și suntem goi, și pătimim și nu suntem așezați“. Pe uscat și pe mare, pe pământ jidovesc și în țara Romanilor, ca și în stăpânia altor limbi, aceeaș soarte: ură, prigoniri, torturi și moarte. Fiarele sălbătice, ascuțișul cuțișului, metalul sclipicios al paloșului, vârful săbiei cu două tăișuri, roatele dințate, săcurile grele, rășina topită, pietrele tâmpite, ghilotina scăldată în sânge, focul mistuitor, grațiile înfierbântate, și alte multe unelte iscodite de mintea satanică a prigonitorilor împărțește între sine prada grasă a miilor de adicți ai Celui restignit.

Două veacuri și jumătate, aproape fără întrerupere, zilnic se scriu și se subscriu, se dictează și se execută sentințele de moarte.

Traian și Nero, Dioclețian și Deciu și mai pe urmă cel lăpădat de lege, Iulian, se întrec, împreună cu duhul rău al sfetnicilor însuflați de diavolul răsbunării, în scornirea pedepselor; cu foc și cu pucioasă, cu arme și cu fiare hămesite de foame se ostenesc să stirpească „neamul cel blăstămat“ și să izgonească numele lui Hristos din împărăția lor.

A te încercă să zugrăvești zvârcolirile acestor capete încoronate și zimbetul de fericire al osândiților, cari primesc moartea dictată de tiran cu innuri de veselie suprapământeană, ar trece peste marginile acestor șire. Aci ajunge să se fixeze, că martiriul apostolilor și moartea miilor de mucenici ai credinței a adus Bisericii sute de mii de fii; pentru nașterea acestora a trebuit să sufere Sionul Domnului pierderea în sângele propriu a celor mai buni fii ai săi, a trebuit să fie sfâșiată de durere în văzul distrațiilor ce-și procură gloata ahtiată de „panes et circenses“ în amfiteatrul pe a cărui arenă leii și tigrii sfârticau pe creștinii martiri: ca să se verifice osânda Făcătorului. „în dureri vei naște fiii!“

Cu variație de vremuri și de oameni, dar nu de cruzime și de sălbătăcie, suferințele aceste apar în alte și alte ediții, pricinuite de Vandali, și mai târziu, chiar în evul nou, de sămânțele chineze și indiene ale Asiei. Dar dacă cele de mai sus s'au sfârșit cu birunița Bisericii — „vicisti Galilee!“ (cuvintele lui Iulian apostolul) —, deși rețeaua lor sângeroasă era întinsă peste toată întinderea revărsată cu fii de ai Bisericii, cum ar fi putut-o repune setea de sânge a Vandalilor ori furia elementară a neîmblânziților aziatici, cu prigonirea locală din teritorii restrânse?

Decât durerile fizice mai dezastruoase au fost ranele infipte de atacurile morale-intelectuale, atacurile date în numele gândirii, a ideilor. Ce nu a succes împăraților romani, ce nu a putut dobândi semiluna lui Mohamed și barbaria vandalică, a izbutit să producă în câțva lupta pornită în numele ideilor. Pierderile cauzate de ereticii fără număr, piedecile puse de urzitorii schismelor, stăvilarele rostogolite de gândirea liberă a veacurilor din urmă: se resimțesc din greu și astăzi și încă vreme îndelungată se vor resimți în calea ce trebuie să o percurgă cu triumf Mireasa lui Hristos.

Ariu, Macedoniu. Nestoriu și Pelagiu, Fotiu și Cerulariu, Huss și Wickleff, Luter, Calvin și Zvingli, Baiu și Ianseniu, apoi Kant, Voltaire, Renan, Rousseau, și ceilalți mulți au deschis în trupul Bisericii răni cu mult mai grele, cu mult mai anevoie de cicatrizat, ca sabiile barbarilor și foamea neastâmpărată a carnivorelor din cercul roman. Aceștia au sfărmat unitatea credinței, pe mulți i-au rupt dela sinul Maicii, mâinile lor sacrilege au sfârticat bucați mai mici sau mai mari din haina Bisericii; dar ei au dispărut, și Sionul totuși stă.

Câte științe reale, pozitive ori filozofice, sub atâtea paliative se dă asalt asupra „cetății de de-asupra muntelui“. Un sistem întrece în vehemență pe celalalt, un purtător de idei e mai înverșunat ca altul, unul mai invențios în încodirea hulelor și blasfemiilor ca celalalt, dar glasul tuturor se unește simfonic în strigătul voltairian: „écraser l'infame“. Prima și ultima scară a celebrității științifice în ochii mulțimii e lovitura de cuțit sau de pumnal ce-i în stare a o aplica Bisericii creștine. În vremea din urmă se anganjează la ceata acestora și bărbații de stat, politicianii și cârmuitorii țărilor. Efectul operei lor apare în istoria contemporană în formă concretă,

senzibilă și profund dureroasă, purtând deviza: „Los von Rom“ și așa se încuie, se demolează bisericile, mănăstirile, se izgonească preoții, călugării, se dărâmă instituții seculare și milenare, se răpesc averile câștigate și — nu odată — se varsă sânge viu și se sting vieți nevinovate — în numele libertății religioase. Suferințele multor ani sunt a se deduce din opera unui Canalejas, a unui Clémenceau și companistul Briand, a unui Bismarck ș. a.

„Infandum regina iubes renovare dolorem“, s'ar putea zice cu clasicul latin, când ajungem la suferințele, ce le-a îndurat Biserica dela fiii săi proprii, dela fiii născuți și crescuți în dureri crâncene, ca mai târziu să-și ridice mâna asupra Maicei celei bune. Oh, aceste nu se pot aminti fără exclamarea dureroasă a strategului din vechime: „et tu mi filii?“

Dar în butul acestor și altor suferințe, Biserica lui Hristos stă. Stă, suferă, primește lovituri, rabdă torturi, dar nu cade. Ea stă ca o „cetate de-asupra muntelui“ suferințelor. Suferă amputări, își dă sângele, dar nu vieața! Când credeau și cred răutăcioșii, că i-a apus steaua, atunci reapare cu strălucire îndoită, cu raze mai curate, atunci se înalță biruitoare. Dușmanii pică rând pe rând: celebritățile științei se întunecă, înnoitorii credinței se pogoară în pământ, adese cu reforme cu tot, cârmuitorii „providențiali“ se prăbușesc din fotolii și fac loc altora, dar Sionul Domnului suferă și merge înainte purtând pe frontispiciul său „armă de pace, trofeu nebiruit“. Suferă, ca să se plinească întru toate și testamentul durerii: „în lume scârbe veți avea“, dar și făgăduința biruinței: „porțile iadului nu o vor învinge pe ea“.

Suferințele aceste, testate de însuș Mântuitorul Hristos constituie nota cea mai pregnantă, criteriul cel mai expresiv al adevăratății sale. Simbolul de credință statorit pe vremea apostolică și amplificat în cel dintâiu săbor ecumenic fixează patru note (Biserica *una, sfântă, catolică și apostolică*), decât cari e cu mult mai grăitoare nota mohorâtă a durerilor. Aceste dovedesc deoparte, că Biserica lui Hristos e maica adevărată, iar de altă parte, că aceea Biserică e întemeiată de Hristos, în care se adevăresc cuvintele des citate despre scârbele din lume.

*

Ce mândrie sfântă trebuie să ne cuprindă, ce curaj trebuie să avem, ce însuflețire ar trebui să ne avânte cătră idealul

creștinului și al preotului adevărat, dacă suferințele Bisericii, a cărei membri și slujitori suntem, le vom privi în prizma scârbelor puse în prospect de Domnul Hristos, dacă prin prizma aceasta vom căuta și la loviturile, ce ni-se măsură de străini și la neconținutele huli și ocări cu cari ne împoașcă ai noștri, de mulțori chiar cei mai de aproape ai noștri. Prizma aceasta ne arată, că în Biserica noastră, a cărei haină de mult e tivită cu purpurul sângelui celui mai mare fiu al Ei, se adevăresc cuvintele Mântuitorului: „In lume scârbe veți avea“ și prin urmare tot așa trebuie să se verifice și promisiunea neînșelătoare: „porțile iadului nu o vor învinge“.

Convinși despre adevărul acesta, să ne încredințăm, că nu vom fi învinși!

VASILE CERGHIZAN.

Paliia dela Orăștie.

Cătră sfârșitul activității literare a diaconului Coresi se traduce în românește Testamentul Vechiu: *η παλαιά διαθήκη*, de unde se și numește Paliia, adică Scriptura cea veche. Ea nu a apărut întreagă, ci numai cele două cărți dintâiu ale lui Moisi: „Bitia, cartia de prima lu Moisi,“ și Ishodul, adică Ieșirea. Traducătorii ne spun, că ar fi scos cu mare muncă pre limba românească „5 cărți ale lui Moisi prorocul, și patru cărți ce se chemă țostva (= ale Împăraților), și alți proroci câțiva“¹⁾, însă în exemplarele cunoscute până acum, numai Cartea Facerii și a Ieșirii se găsește²⁾. Paliia apare la Orăștie, în 1582 „după voia lu Domnezeu cu știré Măriei Lui Batăr Jigmon Voivodă Ardélului și a Țarei Ungurești și cu voia a toți domnilor și sfétnici ai Ardéalului: pentru întrămătura be-séreceei sfntă a Românilor poftind tot binele i spsenie creștinilor români“³⁾. La ea au lucrat: „Tordaș Mihaiu ales Piscupul Românilor în Ardél, și cu Herce Ștefan, propoveditorul evliei lu Hs în orașul Căvăran Șebeșului, Zacan Efrem das-călul de dascălie a Șebeșului, și cu Peștișel Moise, propeve-

¹⁾ Bibliografia rom. veche Tom I. p. 95.

²⁾ Dr. Iosif Popovici, Paliia dela Orăștie, ed. cit. p. 7.

³⁾ Bibliografia rom. veche Tom I. p. 93.

duitorul evangheliei în orașul Lugojului și cu Achirie proto-popul varmigiei Henedoriei¹⁾. Toți aceștia au fost Români neaoși, deși au îmbrățișat legea reformată²⁾. Dacă ei ar fi fost slujitorii vechei biserici orientale, nu ar fi pus în frunte numele episcopului calvinizator Mihail Tordași, și doi din ei nu și-ar fi luat numele de „propăvăduitori“, care nu și l-a luat niciodată vreun popă românesc.

„Ținam într'una, spun ei, pentru jelanie scripturei sfinte, că văzum, cum toate limbile au și înflurese întru cuvântele slăvite alui Domnezeu, numai noi Români pre limbă nu avem. Pentru acéia cu mare muincă scoasem den limbă jidovescă, și grecescă, și sârbescă pre limbă românescă 5 cărți ale lui Moisi..., și le dăruim voo fraților Rumâni“³⁾. Dl Iorga împarte rolurile traducătorilor: „Cunoscătorul de grecește trebuie să fi fost Achirie, cel de sârbește dascălul Zăcan; cărturarul de evrește a putut fi cu greu un Român, și Herce eră poate Ungur (Herese). Ei vor fi fost întrebați numai, iar traducerea — după un text slavon — arată s'o fi făcut un Peștișel, incontestabil un Român. Un text latin n'a fost întrebuintat, cu toate că întâlnim în traducere cuvântul „prima“ = întâia, destul de neașteptat“⁴⁾.

Dnl Popovici numește aceste vorbe: „o întreagă teorie, evident foarte frumoasă, după cum sunt toate lucrările scrise de domnul N. Iorga, dar lipsită de ori și ce bază“, și spune, că „traducerea Paliei nu s'a făcut din limba jidovească, dar nici din cea grecească, și nici din cea sârbească..., ci după traducerea ungurească alui Helthai Gáspár: A Biblianac elsoe része azaz Mosesnek oet koenyue.... Colosvarba 1551“⁵⁾.

Că s'a avut înaintea ochilor un text unguresc, chiar cel al lui Helthai, dovedește Dl Popovici mai pe sus de orice îndoială, punând față în față cele două texte. După dânsul se citează și aici câteva exemple, din cari se vede, că româneasca e făcută după ungurește. Cuvintele sunt traduse și puse întocmai păstrând topica ungurească⁶⁾.

1) Op și tom. cit. p. 95.

2) Popovici, Paliia p. 8 și 22.

3) Bibliografia rom. veche Tom I. p. 95.

4) Ist. lit. relig. p. XCVII.

5) Paliia p. 8.

6) Op. cit. p. 9 și urm.

Cine au vrut aceasta de Avram cuteza grâi, cum Sara fecior arâ aplecă, și cum fecior în bătrânețe să nască:

carii la Haseson în tăbâră lăcuia că Domnul cruța lui cine pre voi den Eghipet afarâ aduse cum domnul lă-sase.

Ki merte volna eszt Abraham feloel mondanyi, hogy Sara gyermeket emtetne, es hogy fiat szuelne az oe vén-ségebe?

kik Hazezon Tamarba lak-nac vala hogy az ur ked-vezne oe neki

ki muenket Egiptus foel-deboel kihozot miképen az Ur meghatta vala neki.

Din topica străină, din construcțiuni străine spiritului limbii românești, (cruța lui, råde va cu mine = råde de mine), din ungurisme, se vede foarte limpede, că s'a avut înaintea ochilor text unguresc.

Dar autorii au avut și alte texte dinaintea ochilor. Cartea are note marginale, cari se deosebesc de cele ungurești¹⁾, și pe cari traducătorii au trebuit să le iea de undeva. Text slavon admite și domnul Popovici, aceasta o dovedesc cuvintele slave, cu cari sunt numite și cărțile²⁾. Însuși titlul cărții: Paliia, e dela grecescul *παλιία*, pe care nu l-au putut lua nici din textul unguresc, nici din cel slavon. Pe când domnul Iorga nu admite, că ar fi întrebuițat traducătorii și vreun text latinesc, Dl Popovici zice, că „e absolut riscat a susțineă“ acest lucru, „mai cu seamă, că și Helthai cu traducătorii lui au tradus din latinește“³⁾.

Eu cred în sinceritatea vorbelor spuse de traducători, și cred, că au întrebuițat și un text evreesc. Să nu uităm, că de zeci de ani lucrează calvinii pentru a trage în apele lor pe Români. Legile și poruncile regilor, cu toate amenințările lor, nu au ajuns la efectul dorit. A câștigă pe Români pentru calvinism, însemnă a întări pe Ungurii calvini așa de mult, încât să nu-i mai poată clăti nimeni dela putere, și a le asigura, cum am zice, pe veci, stăpânia asupra Ardealului și părțile adnexe. Se vor fi gândit și propagandiștii străini, că niște propoveduitori destoinici ai cuvântului, scris și viu, mai mult vor

¹⁾ Op. cit. p. 11.

²⁾ Op. cit. p. 9.

³⁾ Paliia p. 9.

fi în stare să facă, decât toate poruncile și amenințările. De aceea au putut să cugete, că bunăstarea materială nu e în stare să-i ridice pe „propoveditorii evangheliei lui Hristos“ preste popii românești, decumva nu-i vor întrece pe aceștia și prin cultură. De aceea ușor s'ar fi putut, să trimită câțiva Români pe la universități. E adevărat, că traducerea românească s'a ținut prea mult de textul unguresc, și limba are multe de suferit, însă traducerea, aproape în tot locul, e așa de bine făcută, înțelesul e așa de bine redat, încât, dacă socotești că ești pe vremea traducerilor stângace alui Coresi, teolog slab și traducător nedibaciu, îți vine să te uimești: de unde atâta cultură teologică la Români? Dacă socotești osteneala și priceperea puse la această lucrare, trebuie să crezi în sinceritatea vorbelor traducătorilor, și să spui, că ei au studiat mult, până ce au făcut această carte, și, ca să redea sensul corect, au consultat uneori și textul evreesc.

Pe lângă cuvintele și formele, cari se găsesc astăzi în tezaurul limbii românești, în Palie întâlnim câteva cuvinte latinești, mai multe ungurisme, și cuvinte vechi, cu formă frumoasă românească, pe cari nu le mai cetim astăzi nicăiri.

Latinismele sunt cu mult mai puține decât în cărțile lui Coresi. Ele se găsesc îndată la început: »E pământul era pustiu și în deșert“¹⁾, cartia de *prima* lu Moisi“²⁾, *auă*³⁾ „pasă și *vă* (=vade=mergi) în Eghipet“⁴⁾, „*să* nu-l vei lăsa“⁵⁾. Unele din ele s'au încetățânit, așa e *asinul* și *asina*⁶⁾.

Cuvinte de origină ungurească numără domnul Popovici 63. Citez și eu câteva: bășău, besedă, beteg, bintătuiască, budșlău, călăuji, chizeș, marhă, majă, târnaț și zălog, asupra cărora nu se îndoiește nimeni, că sunt de origină ungurească. Nu mi-se pare însă a fi de origină ungurească substantivul *tar*, și derivatele lui *tăros*, și *a se întăroși*. *Tar* ocură și la Coresi, și înseamnă sarcină: „Legară amu tar greu, ce nu e lesne

¹⁾ Cipariu, Analecte p. 46. Citez după această carte, căci e mai la îndemână tuturor.

²⁾ Op. cit. p. 46.

³⁾ Op. cit. p. 57.

⁴⁾ Op. cit. p. 61.

⁵⁾ Op. cit. p. 62.

⁶⁾ Op. cit. p. 57.

al purta¹⁾. Acelaș înțeles îl are și în Paliie: „Să vei vedea asinul celuia, cui tine uraște, cum supt 'tar zaci (= zace), să nu-l încunjuri²⁾. Tăroasă e femeea însărcinată: „Inmulți-voiu nevoile tale când vei fi tărosă, în dureri naștevei ficiorii³⁾. A se întăroși înseamnă a concepe, a deveni însărcinată: „Se întăroșe, și născu un făt⁴⁾. Tar nu e dela ungurescul *târ*, care înseamnă magazin, depozit, însă, cel puțin nu am găsit nici în un dicționar, nici odată sarcină, greutate. Dela *teher* nu poate să fie, nici taroasă dela *terhes*, doar nouă nu ne e prea aspru e cel unguresc, cum putem zice fercheșă, am fi putut zice și terheșă. Iar dacă l'am fi luat dela *târ*, i-am fi dat însemnarea acestuia, nu una cu totul străină. Cuvântul nu e de origină ungurescă, nici slavonă. El se găsește și la francezi *tare*, împrumutat dela italieni: *tara*, și înseamnă greutate. Dela acesta s'a făcut cuvântul *tarifă*, care e o tabelă de greutate. Hatzfeld spune, că *tare, tara* vin dela arabul *tarha*⁵⁾, de unde zice și Românul: „tot măgarul își știe tărhatul.“ Cum a ajuns la Români, e greu de știut.

„Flexiunea verbală e în foarte multe cazuri adaptată absolut sclavic flexiunii ungurești, și nu e nimeni în stare să dea altă explicare acestor curiozități morfologice...: era slujit= szolgaltanac vala;... sérâ fi turnând=fordult volna, arâ fi ieșiți=ioetenec vala⁶⁾. Formele acestea, ca „Domnul Domnezeu încă nu era ploat pe pământ⁷⁾, Cipariu încearcă să le explice altfel⁸⁾, și pe vremuri se prăpădeau în școli ciasuri întregi pentru a băgă în capetele elevilor câte 3—4 preaperfecte românești.

1) George Săulescu, Glosarul Evangheliei lui Coresi publicat în »Buciumul Român« Anul I. p. 389.

2) Cipariu, Analecte p. 72.

3) Biblia de Buzău traduce mai rău: Inmulțind voiu înmulți năcazu-rile tale și suspinul tău«. Textul original are: »Inmulțind voiu înmulți du-rerile tale și zămislrile (însărcinările, heronek: הַרְרִנָּה) tale«, care ebraism nu putea fi redat mai bine pe românește decât cu aceste vorbe: »Înmulți-voiu durerile tale când vei fi însărcinată (tăroasă)«.

4) Cit. la Popovici, Paliia p. 19.

5) Dictionnaire général de la langue française par Adolphe Hatzfeld, Arsène Darmsteter et Antoine Thomas. Tome II. p. 2125.

6) Popovici, Paliia p. 10.

7) Cipariu, Analecte p. 49.

8) Principii de limbă p. 180 urm.

În schimb găsim alte lucruri, neaoșe românești. Substantive din Palie, cari azi nu se mai întrebuițează: *micuială*¹⁾= lucru mic și neînsemnat, *roditură*²⁾, *făpturi luminoase*³⁾=luminători, *bunéțe*⁴⁾=bunătăți, mai bine: fapte bune, virtuți. Conceptul *a se târi* e redat cu trei verbe: „fierile ce se *clătesc*, viermii ce *se trag*, fierilor ce *se leagână*“⁵⁾, „Dumnezeu *umplu* (=sfârși) ceriul și pământul“⁶⁾.

Prepozițiile *pre* și *spre* se schimbă reciproc: „care să-mântă fie întru sine *spre* (=pre) pământ“⁷⁾, „*spre* (=pre) pieptul tău să îmblî“⁸⁾. *Pre*, particula acuzativului, care la Românii din Transilvania și Ungaria se întrebuițează mult mai rar decât în țară, e uitată adeseori: „rugăm tine“⁹⁾, „blagosloviiale“¹⁰⁾, însă „chemă pe Adam“¹¹⁾, și văzu pe ei“¹²⁾.

Topica încă are vre-o câteva curiozități. Particula reflexivului e adeseori pusă după verb: „ascunsese Adam și muiaré lui“¹³⁾. Dar dai și de expresiuni cu o topică cu totul ciudată: „să cumva nu murim“¹⁴⁾, „cine ție spuse că ești gol“¹⁵⁾. Verbul auxiliar al viitorului odată e: „nece cum nu *vreți* (=veți) cu moarte muri, că știe Dumnezeu, cum vere în care zi *vreți* mânca... *vreți* fi ca Dumnezeu“¹⁶⁾, însă și: „vei lâsa“¹⁷⁾. Foarte adeseori e auxiliarul viitorului după verb: „Inmulți-voiu nevoile tale... în dureri naștever ficiorii“¹⁸⁾.

Uneori n'au băgat de samă traducătorii, de ce verb ori prepoziție atârnă cuvântul de mai târziu, și astfel au putut să

1) Bibliografia rom. veche Tom I p. 95.

2) *Analecte* p. 46.

3) *Op. cit.* p. 47.

4) *Op. cit.* p. 82.

5) *Op. cit.* p. 47 urm.

6) *Op. cit.* p. 48.

7) *Op. cit.* p. 46.

8) *Op. cit.* p. 52.

9) Bibliografia rom. veche Tom I p. 95.

10) *Analecte* p. 47.

11) *Op. cit.* p. 51.

12) *Op. cit.* p. 53.

13) *Op. cit.* p. 51.

14) *Op. și p. cit.*

15) *Op. și p. cit.*

16) *Op. și p. cit.*

17) *Op. cit.* p. 61.

18) *Op. cit.* p. 52.

zică: „să domnescă pre peștii mării și dobitocului, pasirilor cerului și jivinilor și a tot pământului și spre toți viermii“¹⁾. Omul nu e făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ci „Domnezeu făcu pre om lui pre obraz, pre obraz lu Domnezeu făcu el“²⁾. Eva nu se cheamă femeie, ci „aceasta va fi chemată bărbătescă“³⁾. Pe Dumnezeu îl face să umble „în rai la răcoare după amiazăzi“⁴⁾. „Domnul Domnezeu“ are și forma „Dom Domnezeu“, iar în genetiv e: „glasul Domnului Domnezeului“⁵⁾. Genetivul format cu particulă uneori are particula cazului la cuvântul din urmă: „a tot pământului“⁶⁾.

Că greșelile de tipar nu puteau să lipsească din o carte, ai cărei autori nici unul nu era cu locuința în Orăștie, nu se va îndoi nimeni. Ea începe chiar cu o astfel de greșală: „Început făcu Domnezeu ceriul și pământul“, în se va fi rătăcit în șirul următor: „e pământul eră pustiiu și în deșert“⁷⁾.

Paliia dela Orăștie e superioară tuturor traducerilor de până aici. Ceice au făcut-o, au pus multă osteneală, și eu cred că s'a consultat și un text evreesc, altfel nu s'ar fi tutut redă așa de bine înțelesul. Traducătorii pun odată chiar și un cuvânt evreesc, care în celelalte traduceri românești nu se mai găsește. O fac aceasta pentru a fi mai exacti, deși traducerea acestuia nu e prea reușită: „Nu se va luă dela Iuda toiagul crăesc, nice învățătorul dela picioarele lui, până nu va veni Șiloh cela cei tremițătoriu“⁸⁾. Cei ce au lucrat la această carte, și-au înțeles rostul de predicatori ai cuvântului în mijlocul Hățeganilor și Bănățenilor, de aceea, pentruca să le fie cartea mai bine înțeleasă, au întrebuițat vorbe și forme, cari numai în Bănat se obișnuesc: *făină de jemble*⁹⁾, *varmegie*, *Henedoara*¹⁰⁾, *astară*, *cumănac*, *cunele*, *nu dareți*, *nici mai micșurareți*, *nu vă temereți*¹¹⁾.

Pentru ca să fie cartea mai cu înțeles, are note marginale, în cari explică lucrurile, ce li-s'au părut autorilor mai

1) Op. cit. p. 47.

2) Op. cit. p. 47 și urm.

3) Op. cit. p. 50.

4) Op. cit. p. 51.

5) Op. și p. cit.

6) Op. cit. p. 47.

7) Op. cit. p. 46.

8) Op. cit. p. 57.

9) Op. cit. p. 53.

10) Bibliografia rom. veche Tom I p. 95.

11) Popovici, Paliia p. 9.

grele de înțeles. Astfel la cuvintele: „împleți pământul și biruiți el“ are următoarea notă: „biruiți: amu oare ce (=orice) am făcut pe pământ, al vostru să fie, pământul încă slujască rodăscă și dé voao“¹⁾. Mai are indicată tot pe margine titlurile lucrurilor, despre cari e vorba în aceea pagină. Așa cetim de exemplu pe fața din dos a foii 19: „blgvenia lu avram“. Lucrul acesta face cartea cu mult mai manubilă. Cartea e lucrată și altfel cu un mai mare aparat științific, căci tot în note marginale, are indicate și textele paralele. Așa de exemplu îndată la începutul Bitiei are la margine: Ion 1. Coloseni 1. Evreom 11“.

Dacă limbistul, căutând cu microscopul, va găsi în Palie multe greșeli, teologul va fi foarte vesel, că în acel secol, întunecat pentru Români, s'a putut face o traducere așa de bună. Și mai mult decât acesta se va bucura slujitorul cuvântului lui Dumnezeu, știind, că și cei mai „proști“ înțeleg o carte, în care se găsesc astfel de cuvinte: „Și zise Domnezeu: fie lumină; și fu lumină. Și văzu Domnezeu cară fi bună lumina: și despărți Domnezeu lumina dela întunérec, și chemă lumina zio, și întunérecul noapte. Și fu de întru sérâ și de întru deminéțâ zua dentăniu. Și zise Domnezeu fie tările: în mijlocul apelor, să despărțâ apele dela ape... Și zise Dumnezeu: stringâse apele de supt ceriu întrun loc, să se vazâ uscatul, și fu așa. Și chemă Dumnezeu uscatul pământ, și strinsul apelor chemă mare. Și văzu Dumnezeu, că fu bine“²⁾.

Dr. IOAN BĂLAN.



Icoane din vieța poporului român din Bihor. (1726—1748).

II. Noue turburări; Românilor uniți li-se dă episcop propriu.

(V. Articol final)

În 1 Martie 1737 împăratul numește de episcop latin al Orăzii pe contele Nicolae Csáky; el își ocupă însă scaunul numai peste un an, în 19 Martie 1738³⁾.

¹⁾ Fața din dos a foii a II-a. Această notă nu e reproducă în Analectele lui Cipariu, nici titlurile și textele paralele. Cipariu a reproduș o singură notă marginală în Analecte la p. 56.

²⁾ Cipariu, Analecte p. 46.

³⁾ Cfr. Kereszturi, Descriptio Eppatus M. Varad. tom. II. p. 132.

Bucuria noului episcop, care s'a trezit dintr'una păstorul unei turme mult mai numărtoare ca aceea a înaintașului său, nu a fost mică. El și-a propus, să fie un bun păstor al oilor concrezute grijei sale arhieresti. Cu deosebire trebuia să se îngrijească de noii săi credincioși. Aceștia, pe lângă aceea, că nu erau statornici în credință, mai așteptau și oare-cari favoruri, ba chiar și bunuri materiale, ca să aibă cu ce să se mândrească înaintea celor rămași în schismă. De altfel ei erau și îndreptățiți la aceasta în virtutea promisiunilor făcute de domnitor în diferite rânduri. Nicolae Csáky observă aceasta, și a și cercat prin anumite fapte să-i cucerească. De altă parte însă, episcopul și-a dat seamă și despre greutățile, ce aveă să întâmpine cu ocârmuirea acestei turme fără convingeri, pentru care eră responsabil înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. La sfatul vicarului său Paul Forgach, încă în Cașovia (1737) se ocupă de ideea, că pe Români uniți din dieceză să-i supună unui episcop sufragane, român de origine. Ideea eră bună. În chipul acesta Români ar fi avut un român peste ei, care cunoscându-le puterile și slăbiciunile, ar fi știut cumpăni, ce și cum să le spună, ce și cum să le impună, fără ca aceia să murmure și fără ca să alerge în turma episcopului sârbesc. Planul din partea episcopului eră gata, dar deocamdată îi lipsia persoana. În tre atâta preoți nu află nici unul, care să fi putut corăspunde acestei chemări. Se îndreaptă deci cătră episcopul unit din Făgăraș și-l roagă, să-i recomande o persoană acomodată.

Consiliul Locușitor, căruia episcopul Csáky îi împărtași planul său, îl aprobă în parte; referitor la persoană însă eră de altă părere. Acesta voia să pună de episcop peste Români un rutean unit, ceea ce simțind Csáky, îi scrie episcopului din Făgăraș, să țină gata preotul recomandat, ca, la caz că ar reuși planul lui, îndată să-l poată instala¹⁾.

În primăvara anului 1738 vine persoana aleasă la Orade. Auzind despre aceasta Csáky, scrie comandantului cetății să-i umble în voie. Tot acolo mai adaugă, că deoarece episcopul a sosit, să facă dispozițiile pentru cumpărarea postavurilor, căci și prin aceasta se vor întări uniții în bine. Ni-se pune aici întrebarea cine a fost persoana destinată pentru vlădicie?

¹⁾ Bunyitay, Biharmegye oláhjai és a vallási Unio p. 51.

DI canonic V. Bunyitay amintește în scrierea sa, că ar fi fost Vasile Hatăș, deoarece în recursul său, din 1746, episcopul Csáky pe el îl recomandă. Imposibil nu e, date pozitive însă nu avem. Ce am putut afla despre Vasile Hatăș, se mărginește la cele ce urmează:

1. O notiță la DI canonic Bunyitay, în care Vasile Hatăș, pe la 1738, se amintește ca protopop al comitatului Bihor.

2. O scrisoare a lui Vasile Hatăș către protopopul din Ghiriș, în care îl face atent pe protopopul Florea, că „dela cinstita varmeghie a scos cum în tot satul un popă, un diac, un sfăt, să nu se scrie de scriitorii cinstitei Varmeghii, ce să fie bisericești. Pentru aceea să meargă frăția Sa în tot satul să-i scrie pe nume, ca să-i arete la scriitorii cinstitei varmeghii cât mai curând că peste două săptămâni vor ieși scriitorii în toată varmeghia aceasta. Scris în Oradia-mare 1745 Octomvrie 17 zile. Hátas Vasilie Protopopul Varmeghii Bihării“¹⁾.

3. Am mai aflat despre el amintire în matricula morților din parohia de Ujváros (Oradea); aici se pot citi următoarele: „Cinstitul protopopul cel mare Vasilie dela Oradea-mare sau preștevit în Anno 1746, luna lui Iunie, în 26 de zile după amiază la 10 ciasuri, când întunecase într-o Joi sara. Și l-am îngropat tocmai în zioa de Petru Apostol și Pavel, în 29 de zile ale lui Iunie într-o zi de Duminecă în biserica de Ujvarăș înaintea icoanii lui Hristos unde stă Annalogul Hatoș Lazlo erdeli“²⁾.

Din documentele aci amintite reiese: 1. că Vasile Hatăș, amintit ca „parochus Fogarasiensis“ în sinodul ținut la 15 Noiembrie 1728 în Kolos Monostor³⁾, deja pe la 1738 este protopop peste întreg comitatul; 2. că Vasile a decedat înainte de 29 Iunie st. v. 1746, deci înainte de ce ar fi fost denumit și sfințit de episcop al Românilor uniți.

Pentru îndulcirea Românilor uniți, episcopul Nicolae întărește din nou scutițele date Românilor de predecesorul său; iar ca să-i atragă pe preoți le face pe speșele sale reverenți,

¹⁾ Arhiv. episcopiei gr.-cat. de Oradea; hârtie nenumerotată.

²⁾ Arhivul episcopiei gr.-cat. — mai multe hârtii cusute laolaltă, cari apoi servesc de matricule pentru botezații și morții dela 1743—46 din Oradea (Ujváros și Olosig într'una).

³⁾ Cfr. Moldovanu, »Acte Sinodale«, tom. II. p. 101.

sau mundururi, cum le numiau preoții de pe atunci. 70 de preoți au căpătat reverenzi de aceste în 1739. Tot în 1739 cum-pără episcopul dela oraș un intravilan, pe care ridică o biserică pompoasă, și în vecinătatea aceleia o zidire — pentru vremile acelea — prea frumoasă, drept reședință pentru episcopul unit. Ambele erau situate în cel mai frumos loc al orașului, în cornul pieții. Iar pentru ca să nu ducă lipsă de preoți calificați, tot în scrisoarea în care cere permiterea sfințirii episcopului sufragan, se roagă de regina Maria Terezia, să mijlocească în Roma primirea a lor patru elevi români în colegiul „De propaganda Fide“. Roma e gata să permită sfințirea episcopului, numai să afle persoană acomodată; elevi încă primește, dar nu patru ci numai doi¹⁾.

Toate aceste au fost fapte vrednice de un păstor bun; acomodate pentru a insuflă aderenților admirațiune și dragoste, iară vrășmașilor stimă. Dar cu toate aceste liniștea bisericii nu putu fi trainică. Până când episcopul latin lucră din răspuțeri, ca să poată dobândi inimile credincioșilor prin fapte, și dacă nu mărețe, dar de sigur frumoase, episcopul din Arad își dă toată silința, să-și poată asigura măcar rămășițele luptei și pierderii îndurate în 1737. Firește, ca totdeauna până aci, așa și acum, isprăvile ce aveă de gând să le facă le puneă la cale nu în persoană, ci prin oamenii săi. Iar acestia, de o parte din ura față de latini, de altă parte, orbiți de unele promisiuni făcute de mitropolitul din Carloveț, precum și de diferite distincții, împărțite fără de nici un merit, erau gata oricând, să resvrătească întreg Bihorul pentru voia Episcopului. Corifeul acestora eră mai sus amintitul Toma Pap, preot în Sârbi, iar secundanții lui erau Gavril Gyuró alias Csörös, „regele Românilor,“ — cum se numia el pe sine — și protopopul Peșteșului Gheorghe²⁾. Aceștia, la îndemnul episcopului din Arad, pentru ca să întărească satele rămase neunite³⁾, cu deosebire din districtele Oradea și Eriu, au convocat pe 13 Iulie 1739 o adunare în Lugoșul-de-jos, unde, în butul deslegării

¹⁾ Bunyitay, op. cit. p. 52—54.

²⁾ Acest Gheorghe trece mai târziu la unire, dimpreună cu fiul său, preotul din Besnea.

³⁾ Numărul satelor rămase neunite se amintește în diferite documente, însă altcum și altcum; într'unul se amintesc 24 sate, într'altul 42, iar într'altul 40. Dar numai numărul se amintește, numele satelor nicăiri nu le-am aflat!

date de împăratul Carol, îi leagă iar, ca adese până aci, sub amândă de 500 galbini, că nu vor părăsi schisma. (

Mai târziu în 1741, Mihaiu Aron, arhidiaconul unit din părțile acele — cu sediul în Popești —, se plânge, că trei preoți neuniți, anume Toma din Sârbi, Gheorghe din Peșteș și Teodor din Ghetea, cutrieră satele, sămănând vrășmășie, cu deosebire între țărani. Toma Pap și Gheorghe, pentru merite nouă necunoscute, sunt ridicați de mitropolitul Ioanovici de arhidiaconi, iar al treilea de jurat, și arogându-și șieș iurisdicția preste districtele amintite, în adunările ținute în Hagymádfalva — trei la număr —, agită din nou în contra unirii, amenințându-i pe uniții din cele două districte, că dacă nu vor părăsi Unirea, ei se învoiesc de bunăvoie să plătească dijmele împărătești, dela cari, dintre Români, numai supușii lor au fost scutiți, și iară, că dacă nu-și vor constrânge preoții lor să părăsească Unirea, vor trebui să plătească amânda legată în contractul făcut cu episcopul din Arad.

Episcopul Csáky, cătră care fû adresată plângerea, răspunde lui Mihaiu Aron în 28 Ianuar 1742. Îi face cunoscut, că el a făcut deja pașii necesari, ca comitatul prin oficianții săi, să cerceteze lucrul, pedepsindu-i pe cei vinovați. Totodată îi asigură, că de plătirea dijmelor totdeauna vor fi scutiți. Din investigația făcută de comitat și terminată în 18 Aprilie 1742, ascultați fiind 42 de martori, iese la iveală, că cele amintite de Mihaiu Aron, toate corăspund adevărului; dar nu numai atât, au ieșit la iveală și alte calumnii și minciuni, scornite pentru ca să poată deoparte speria pe neuniți dela unire, umplându-i de dispreț și ură față de Biserica unită, iar de altă parte să poată provoca confuziuni și turburări între cei uniți. Atari minciuni erau următoarele: că botezul uniților este invalid; că uniții toți vor fi condamnați la munca de veci; că ordurile conferite de uniți sunt invalide; invalidă este și căsătoria legată în fața bisericii unite, și alte de acestea¹⁾. În urmă comitatul, ca să sfârșească odată cu turburările aceste, îi bagă pe corifei în temniță, iar pe ceialalți îi amenință cu asemenea pedeapsă, ori plane și cu pedepse mai riguroase, la caz că ar înscenă ceva turburări.

¹⁾ Informatio generalis de Praetensione Iurisdictionis Eppi Romano-Catholici M. Varadiensis et Eppi non uniti Aradiensis. p. 30 și urm. Arhiv. Episc. Ms. 245.

În 1747 contele Csáky ajunge arhiepiscop de Caloceca, și după aceea primate la Strigon, iar în locul lui este numit de episcop, contele Paul Ștefan Forgach, fostul vicar al lui Csáky. Paul Forgach, având de unde învăța, nutrește la început aceleași simpatii față de uniți ca și înaintașul său. De altă parte continuă opera începută de Csáky, în privința înființării unei episcopii unite sufragane. Evenimentele ce se desfășurau în jurul său, îl convingeau tot mai mult despre necesitatea unei instituțiuni de felul acesta, căci de câteva-ori s'a întâmplat, că nu convingerile religioase au fost motivele mișcărilor și a turburărilor ivite în popor, ci întrebarea, că oare preotul respectiv de care episcop a fost hirotonit și jurat. De aceea Forgach voia ca și poporul român unit să-și aibă la toată întâmplarea episcopul său unit, de națiune română, ori cel puțin să poșadă bine limba română; acesta să hirotonească apoi preoți și astfel să nu trebească să aplice preoți ordinați de episcopul sârbesc.

Precum am văzut mai sus, candidatul episcopului Csáky a murit în 1746, deci trebuia acum să se îngrijească episcopul să aple o altă persoană, care să poșadă toate calitățile recerute la un atare bărbat. Bărbatul ales de Forgach a fost Meletie Kovács, parohul și protopopul unit din Ujváros (Oradea).

În 22 Faur 1748 ocupă episcopul Forgach scaunul episcopesc și încă în luna aceasta sușterne cauza lui Meletie la Roma, espunând totodată și modul, cum să fie Meletie denumit; Roma se învoește, și deja în 16 Septemvrie 1748 Kovács primește bula papală, prin care este întărit de episcop al Teganiei; iar în 15 Decemvrie e și sfințit, fiind pe Crăciun deja între credincioșii săi.

ȘTEFAN TĂȘIEDAN.

Alcoolul la funcțiunile sacre.

Notița On. Redacții dela pag. 591 (1912) a „Culturii Creștine“, unde era vorbă de combaterea alcoolismului, mi-a deșteptat un sentiment de îngrijorare și am rămas îngândurat în fața crudului adevăr cuprins în cuvintele „*Trebuie pregătite inimile preoților*“ pentru o luptă serioasă și intețită împotriva abuzului cu beuturile alcoolice. Durere! Adevărul acesta spus oarzân spre bucuria aceloră, cari l-au cunoscut și până atunci,

e desconsiderat și acum de o mare parte a preoțimei noastre, carea nu numai că nu are interes pentru o chestie atât de vitală, ci cu indiferentismul, ori cu exemplul, ori cu ironia și cu zeflemizarea lucrează împotriva.

Poporul nostru în trecut a fost foarte sărac, dar, în sărăcia lui împreună cu omenia, și-a conservat individualitatea etnică aproape 2000 de ani. Azi suntem mai mulți, avem inteligență cu mult mai număroasă și, cel puțin la aparență, suntem mai avuți, dar condițiile pentru susținerea și progresarea noastră reală — date fiind progresele făcute de către alte popoare —, sunt mai neînsemnate ca înainte vreme. Pentru ce singur Dumnezeu știe hotărît, ce va fi de noi. Una o putem ști și trebuie s'o știm mai ales noi preoții, cari mâncând din cazuri concrete, putem medita zilnic asupra ravagiilor beuturilor alcoolice necumpătate, că mergeau spre ruină.

Și, dacă poporul nostru se va nimici, vina va fi în locul prim a noastră, a preoților. Din motivul acesta fiecare preot, aducându-și aminte, că s'a legat cu juruință mare foarte înaintea Domnului Puterilor, că pentru turma încredințată lui va fi în stare să-și pună sufletul, și aducându-și aminte, că Dumnezeu îi va cere seamă de fiecare suflet încredințat lui: dator e, să întrebuițeze toate mijloacele pentru a-și reține credincioșii de a intra în valurile pierzării, premergând mai presus de toate cu pilda: „*dându-se pe sine pildă tuturor întru toate*“ Și arătând, când numai i-se îmbie ocazie, marile dezastre ce urmează pe toate terenele, pe urma beuturilor necumpătate.

Mai presus de toate e necesar, să scoatem din inima poporului nostru multele credințe deșerte, ce sunt în legătură cu consumarea alcoolului. În veacul de acum e o adevărată crimă a lăsa poporul pradă acestor superstițiuni, ori plane a mai și abuză de ignoranța lui, cum, durere, se mai întâmplă la noi. Poporul trebuie luminat în privința religioasă, trebuie să-i formăm caracterul, arătându-i ce e bine și ce e rău, ce e virtute și ce este vițiu. Până când nu va avea el *convingere religioasă*, care să-l determine spre lucrări bune, nu vom putea ajunge departe. Acesta e lucru greu, dar nu imposibil; să lăsăm numai la o parte orice interese meschine și să ne punem toți pe muncă conștientă de regenerare. Se poate, că nu va fi dat fiecăruia să-și vadă munca încoronată de succes, pentru enormele greutăți, ce trebuie să le supoarte și pentru multele pie-

deci, ce trebuie să le delătore, dar se vor bucura de roadele acestei munci urmașii lui din via Domnului.

În inima poporului nostru e înrădăcinată, pe unele locuri, credința deșartă, că atunci, când mulțimea închină la serviciile sacre pentru cei morți (pomene, prinoase, parese etc.), cu păharul plin de vinars și zice: *Dumnezeu să-l ierte*, într'adevăr se și iartă păcatele mortului, chiar de vor fi la număr ca nisipul mării. La credința aceasta condamabilă poporul ține uneori cu atâta cerbicie, încât am auzit cu urechile pe un țăran frunțuș, zicând, că decît să nu se dea vinars la pomeana lui și să nu închine tot omul, zicând: *Dumnezeu să-l ierte*, mai bine să-l lase 6 ani neîngropat. — Acolo, unde preotul e primul, care ridică păharul pentru iertarea păcatelor celui mort, e tare natural, că prin pilda, ce o dă, întărește și mai mult această credință deșartă în inima fiilor săi sufletești. Aceasta însă — să mă ierte oricine — nu mai poate merge așa, că suntem de răsul străinilor.

Pentru scoaterea beuturilor dela pomene etc.¹⁾ ar fi bun, nu-i vorbă, un ordin superior bisericesc, precum s'a mai accentuat în această revistă, și potrivit ar fi, dacă Ven. Superioritate ar lansa acel ordin în forma unei *epistole pastorale* cași în vreme de calamitate publică, ce de fapt e alcoolismul. Acestei *pastorale*, care s'ar ceti în toate bisericile, tâlcuindu-se, să i-se acludă un ordin strict, dat chiar *preoților*, prin care să le interzică a mai lua parte la vre-o masă, ce se dă cu prilejul cutărei slujbe, făcute pentru sufletul ori sufletele celor morți, *dacă respectivii credincioși nu se vor fi învoit să omită beuturile alcoolice*. Executarea acestui ordin să fie pretinsă cu toată scrupulositatea și rigoarea din partea purtătorilor oficiilor protopopești. În chipul acesta nu am mai auzi poporul murmurând împotriva preotului lor, dacă acela nu bea la pomene,

¹⁾ Pe unele sate dau în postul mare așa numitele „parese“ pentru sufletele morților, iar în Sâmbăta lui Lazar toți câți au dat pasesele, duc la biserică mîncări și beuturi, pe cari preotul le binecuvîntă. După ce se isprăvește serviciul, se întind în biserică mesele, începînd tocmai din ușa bisericii, unde șede părintele, și apoi se încep închinările...! Am văzut acest obicei într'un sat dintre Murăș și Târnava mică. Mă tot mir, cum se mai poate tolera un abuz atît de mare, să se binecuvinte vinarsul, izvorul atâtor păcate și încă chiar în biserică, locul de unde ar trebui să pornească cea mai crâncenă luptă împotriva lui.

ori nici nu ia parte, unde e și beutură. N'ar mai zice: „preoții din jur merg la masă și beau câte-un pic, dar al nostru e măreț! *Precum una ne e credința, una să ne fie și practica!* Și atunci ajutându-ne Domnul, vom putea delătură răul, ce roade la rădăcina întregului nostru neam.

LIVIU COSTEA.

CRONICĂ.

Reuniuni pentru înfrumșetarea bisericilor. Lupta grea pentru existență, propagarea galopantă a principiilor acrestine și amorale, cari se scurg în suflete pe o mare mulțime de căi și cu ajutorul multor mijloace, apoi lipsa de școli, mai cu samă lipsa de școli cu caracter confesional pronunțat croiesc șanț între Biserică și familie, între preot ca comandant și între fiii Bisericii, cari s'au angajat ca ostași nu numai pentru nutrirea credinței, ci și pentru mărturisirea și apărarea aceleia, dacă cere trebuința, și cu prețul sângelui. Șanțul acesta se lungeste, se lărgeste și se adâncește zilnic și, de nu vom păzi și munci altcum, se va desface între Biserică și familie un abiz mare, o adevărată și îngrozitoare prăpastie, în care își va afla mormântul și Biserica și neamul nostru. Aceasta o spun toți, cari se interesează de aproape de soarta poporului nostru, cari îi cunosc ideile, sentimentele și pornirile lui bune și rele, cari cunosc pe dușmanii poporului cu organizația lor puternică, cum și neorientarea dureroasă a noastră: lucrarea fără o țintă mare și fără un plan cuminte, prelucrat și executat chiar și în cele mai neînsemnate amănunte ale lui.

Ruptura aceasta însă trebuie prevenită și, unde a început, trebuie umplută și astupată cu fapte rupte din iubirea, ce datorim lui Dumnezeu și deaproapelui: cu o interesare sinceră și durabilă de soarta poporului și cu fapte trupești și sufletești de ale milei creștine pentru cei ce sufer.

Lucrarea aceasta mare și sfântă sunt chemați s'o inițieze preoții nu numai în Biserica liniștită, ci s'o conducă și afară, în sgomotul, în pravul, ori în noroiul lumii. Intensitatea și rezultatele acestei lucrări sociale totdeauna va fi în raport

drept cu căldura rugăciunilor preotului, cu abnegațiunile lui și cu deprinderea virtuților. Dacă preoții nu se vor hrăni și întări din sucurile unei vieți, care pururea tinde spre sfințenie, nu vor fi capabili de o lucrare de nutrire, de întărire și de înălțare pe sama poporului.

Un foarte însemnat mijloc pentru susținerea și întărirea legăturii dintre Biserică și familie sunt reuniunile pentru înfrumșetarea bisericilor, în cari preotul are ocazie să se apropie ca un părinte bun și cucernic de sufletul membrilor, să-i ridice, dacă au căzut, să-i vindece, dacă s'au rănit, să-i înstrueze după individualitatea fiecăruia, să le arete mijloacele de apărare împotriva dușmanilor și să mijlocească și să dea ajutoare pentru cei lipsiți. În astfel de societăți se desvoaltă sentimentul social, estetic, simpatic și deosebit cel religios-moral, contribuind membrii la înfrumșetarea, ordinea și curățenia casei Domnului, cum și la înfrumșetarea sufletelor lor și la cimentarea dragostei celor de un sânge și de o credință.

Din motivele acestea nu trebuie să ne prindă mirarea, când vedem activitatea grandioasă, ce se desvoaltă în astfel de reuniuni la toate popoarele culte, ci trebuie să ne mirăm, că la noi, deși suntem părăsiți de toți, săraci și lipsiți de alte mijloace pentru conservarea noastră religioasă și etnică, nu se dă încă importanță cuvenită ăstorfel de reuniuni, despre cari Escelența Sa Mitropolitul nostru Dr. Victor Mihályi, în adunarea Reuniunii de misiuni, în 25 Sept. 1912 zicea cam următoarele: Reuniunile de femei pentru înfrumșetarea bisericilor, cari se înmulțesc zi de zi, întăresc conștiința tesaurului nesecat, ce-l păstrăm pe altarele noastre și nimicesc acuzele acelora, cari zic, că la noi nu se pune pond pe cultul sf. Euharistiei.

Nu trecem cu vederea nizuințele laudabile ale acelor preoți însuflețiți, cari în timpul din urmă muncesc așa de frumos pentru înființarea de reuniuni, ci ne exprimăm părerea de rău, că lucrarea aceasta nu se desvoaltă pe întreg cuprinsul Bisericii noastre și pentru că reuniunile nu sunt organizate după districtele protopopești, după dieceze și în o uniune puternică a reuniunilor din întreagă provincia mitropolitană.

Fără organizație tractuală, diecezană și provincială astfel de reuniuni sătești se înființează anevoie, fiindcă afară de sentimentul datoriei, ce, în diferiți preoți, e foarte diferit, nu e nici un stimul, nici un îndemn pentru astfel de cauze mari.



Preoții nu lucrează în unire și cu dragoste curată, fiindcă fără organizație acestea condițiuni de viață ale reuniunilor sunt delăturate prin criticizarea neumană ori chiar zeflemizarea unora și prin nizuințele după distincțiuni deșerte ale altora, și acestea uneori omoară zelul și în cei mai altruști.

Progresul și înflorirea reuniunilor de felul acesta și promovarea cauzelor și ajutorarea instituțiilor, cari cad afară de cadrele mici, dar foarte frumoase, a înfrumșetării singuraticilor biserici, nu se pot închipui fără un organism sănătos și puternic, care să înalțe sufletele, să deștepte, să susțină și să desvoalte conștiința apartinerii la una și aceeași biserică și la unul și acelaș neam, pe cari avem datorință să le iubim efective pentru Dumnezeu și în Dumnezeu.

Cât sunt de mulți Maghiarii catolici, cât de bogate le sunt bisericile, cât de darnice familiile nobile și avute, cât de multe orduri religioase de bărbați și de femei au, cât de mare e sprijinul, ce li-l dă statul și administrația și totuș simt și ei trebuința înființării reuniunilor pentru înfrumșetarea bisericilor și organizarea lor. La congresul euharistic ținut în toamna trecută în Viena, au hotărît: să se înființeze astfel de reuniuni în fiecare comună bisericască, reuniunile să se organizeze după dieceze și toate reuniunile să se constituie în o uniune regniculară. De atunci se lucrează la ei cu zel și statornicie și, poate, hotărîrea adusă în toamnă după un an va fi realizată.

Sperăm, că împrejurările de azi atât de nefavorabile pentru viața sufletească și pierderea școlilor, ori cel puțin a caracterului pronunțat confesional al acelorora va îndemna pe cei competenți, să deie viață, în toate diecezele, hotărîrii adusă, în sinodul prov. III. din 1900 în Tit. III. c. II. p. 17, și a canonului 15, al. 2, din 1869, ce s'a realizat până acum numai în dieceza Lugojului.

Să legăm familiile de biserică prin reuniuni pii, cari să deie viață și sufletului și trupului! (sr.)

*

Chestia arhiepiscopului de Genua, asupra căreia am dat câteva lămuriri în Nr. 1. din acest an, a ajuns la încheiere. Msgr. Caron nu va merge la Genua, ci va fi reținut în Roma, păstrându-și titlul de arhiepiscop al Genuei, iar Genua va fi cărmuită interimal printr'un administrator apostolic. Foarte probabil, că fostul episcop de Ceneda nu va trebui să

astepte mult nici după purpura cardinaliție, prin ce sf. Părinte ar dovedi încă odată, că dacă a cedat și de astădată prepoțenței statului italian, a făcut-o numai pentruca să evite turburări mai mari, dar nici decât nu pentru aceea, că s'ar fi împăcat cu situația, care din ce în ce devine tot mai insuportabilă.

Hotărîrea aceasta a comunicat-o Papa, în răspunsul, pe care l-a dat în 22 Februarie delegațiunei Genovezilor. Delegațiunea aceasta venise să roage pe sf. Părinte să nu cedeze, ci să-l trimită pe Caron în Genua, în butul denegării „exequatur“-ului, oferind pentru întreținerea lui suma de 12,000 lire anual și punându-i la dispoziție palatul marhizei Tereza Durazzo. Dragostea față de Scaunul apostolic, care se desprinde cu atâta ușurință din aceste oferte ale credincioșilor din Genua au atins foarte plăcut pe sf. Părinte, dar totuși a trebuit să le spună, că nu le poate împlini cererea. Motivul este, „să nu se zică, că noi purtăm vina turburărilor, pe cari le-ar provoca dușmanii noștri, precum și a vătămărilor mai noue, cari s'ar aduce Bisericii.“

Că prin această hotărîre, Roma a tăiat, cel puțin deocamdată, seria unor șicanări continue, se poate spune, după răspunsul de refuz categoric, dat din partea ministrului Finochiaro-Aprile, cu toată siguranța. Nu lipsesc însă nici de accia, cari cred că pot întrezări în ținuta din vremea din urmă a Scaunului papal, o schimbare de direcție a politicei papale, în spre o politică mai conciliantă. Și între împrejurările date, de iapt se pare că a fost o greșală schimbarea politicei lui Leo XIII, și inaugurarea epocii războinice a lui Merry del Val.

De alteum, viitorul va alege. (ar.)

*

Pelegrinaj la Roma. La vestea serbărilor jubilară aranjate în acest an în orașul de lângă „Ponte Milvio“, ca un echou puternic s'a pornit din toate părțile lumii o mișcare febrilă, care țintește, să dea o cât mai elocventă dovadă a sentimentelor sărbătorești, ce încălzește sufletul oricărui creștin, când se gândește la bruința Crucii. O formă foarte potrivită a manifestării acestor sentimente este și pelegrinarea la locurile sfinte, de unde a pornit în lumea întreagă, ca un cald suflu de primăvară, adierea Crucii biruitoare.

Așa fiind, nu e nici o mirare, dacă anul acesta nu va fi țară și popor creștin, care să nu fie reprezentat în oarecare vreme la serbările din Roma. Apelurile pentru participarea la

aceste pelegrinaje s'au lansat deja aproape din toate părțile, fiindcă serbările se inaugurează deja cu sfârșitul acestei luni. Lumea catolică maghiară e chemată la acest praznic, al sufletelor prin cuvinte deosebit de înălțătoare, cărora nu se poate să nu dea ascultare cu miile. Sunt cuvintele episcopului Prohászka, care zice:

„Sufletele jubilează!

Pare-că s'ar mișcă morminte de mult uitate, și țintirime călcate în vechime, parecă din întunerecul catacombelor ar începe să adie un cântec lin. Spiritul veacurilor peregrinează la Roma, și pe vechia cale „Appia“, la poala muntelui Vatican, lângă cei doi maslini (apud duas lauros) și de-asupra cataombelor și a mormântului apostolului pescar se întâlnesc Vremurile: spiritele alor 16 veacuri, având în dreapta lor cruci strălucitoare, se închină înaintea Bisericii zdrențuite, cu haina plină de sânge dar incununate cu cununa de martir, a primelor trei veacuri“.

Îndeamnă apoi la o participare cât mai numeroasă, continuând astel: „Nu ne duce curiositatea ochilor, ci dorul sufletului. Nu mergem să vedem, ci să ne primenim sufletește. Cu genunchii și buzele noastre vrem să atingem locurile și pietrile, pe cari au pășit la moarte frații noștri din vechime. Vrem să ne închinăm înaintea mormântului și a urmașului sf. Petru. Vrem să cântăm duioasele noastre cântări maghiare pe coridoarele sfințite ale cataombelor. Intre zidurile înegrite ale Coloseului vrem să ne cutremurăm până în adâncul sufletului și din pilda strămoșilor noștri creștini, vrem să învățăm urmarea eroică și rezolută a lui Hristos“.

Da! catolicii maghiari vor merge! Cuvintele calde de îndemn desprinse de pe buzele Arhierilor, nu vor putea resună în pustie. Și cei cari vor ascultă cuvântul chemător, de bună-seamă se vor întoarce din Roma întăriți în credința biruințelor viitoare ale Bisericii.

La noi încă nici o mișcare mai concretă, cu toate, că am înțeles, că ar fi mulți, cari țin să cerceteze anul acesta Roma. La congresul euharistic din Viena încă am fost destui, dar fără o închegare unitară. S'a zis, că nu se poate altfel, și-am tăcut. Să nu se poată oare nici acum: la Roma?! Ori n'avem încă omul, care să iee inițiativa unui pelegrinaj, merit să ne întărească în dragostea de lege și de neam?!

„Vremea este să facem“. (ar.)

*

Preoțime trândavă. Episcopul anglican din Carlisle (Britania-mare) în pastorală de anul nou curent *depinge* foarte întunecat purtarea și activitatea păstorilor anglicani. Acuza gravă a episcopului, făurită pe baza propriei experiențe și a informațiilor documentate, e următoarea:

„Mai mulți domni din preoțime au ajuns în datinele lor cea mai extremă limite îngăduită. Alții se pare că bolesc de lene incurabilă. Cu cât au mai puțin lucru, cu atât mai slab își împlinesc datorințele. Alții sunt tâmpiti și nimic nu-i interesează. Trec prin zile de Duminecă, dar Duminecile nu strălucesc prin ei.

Serviciul lor nu-i o lucrare preotească, ci mehanism gol. În vizitele, ce le fac, nu-i însoțește simpatia cuceritoare. Față de credincioșii lor manifestează foarte puțină interesare plină de dragoste, pentruce și credincioșii au puțin interes față de ei. Mie numai atunci îmi scriu, când sunt vacante beneficii, pe cari ar dori să le câștige. Bisericile lor din Duminecă în Duminecă sunt incuiate, iar Dumineca sunt goale.“

Pastorală aceasta a stârnit o polemică ziaristică foarte aprinsă. Vicarul Stockwell din St. Michael scrie, că numai la unii dintre preoți se poate referi acuza episcopului și pentru ținuta acestor preoți în locul întâiu trebuie să se învinovătească sistemul, „fiindcă sistemele rele produc oameni răi. Veninul preoțimei dela sate e lipsa de lucru. Vieța multor oameni tineri, cari au început cu mari nădejdi și cu multe ideale, a suferit naufragiu pe urma sistemului învechit.“

Pe când în biserica anglicană, bogată și protejată de puterea statului, superiorul se plânge împotriva inferiorilor, iar aceștia acuză sistemul de conducere și guvernare, pe atunci Bourne, cardinalul din Westminster, în epistola pastorală, adresată credincioșilor săi, la începutul Păreseimilor Bisericii occidentale, își exprimă speranța, că harul Domnului va face, ca anglicanii să se întoarcă cât mai în grabă în Biserica atât de mult batjocorită, persecutată și împilată: în Biserica catolică, în care credința se varsă ca un izvor dătător de vieță în faptele bune, ce le îndeplinesc preoții pe toate terenele, morale, culturale și sociale.

Să medităm asupra acestora și să facem aplicările ce se impun! (sr.)

Cărți și reviste.

Sub titlul *«Biserica română din punct de vedere național»*, d. M. Theodorian-Carada se ocupă, într'o broșură de 32 pagini, de o conferență a dlui P. Gârboviceanu, ținută în 29 Ianuarie la »Cercul studiilor sociale« din București. Conferența se învârtea în jurul episcopiei de Hajdudorogh, din pricina căreia d. Gârboviceanu credea, că poate trage concluzia, singura posibilă: »că toți Românii să se întoarcă la vechea lor lege strămoșească«. Se pare deci, că pentru anumite cercuri din țară, acest clișeu, folosit din partea celor de dincoace până la greață, nici acum nu este încă prea învechit.

Față cu aserțiunile lipsite de temeiul realității, ale d. Gârboviceanu, d. Theodorian insistă, cu orientarea omului stăpân pe materie, asupra istoricului episcopiei de Hajdudorogh, lămurind, că bulla »Christifideles graeci« nici pe departe nu constituie o primejdie națională așa de mare cum se prezintă, mai ales dacă enoriașii români vor ști să-și valideze acele drepturi la limba românească, cari le compet în tenorul bullei papale. Foarte nimerit se accentuează apoi în broșura dlui Theodorian, că satele românești au fost rupte din corpul provinciei noastre mitropolitane numai prin o reușită informare falsă a Vaticanului, care, între împrejurările politice absolut neprielnice pentru politica bisericească a Romei, nu s'a putut încă rectifica în ce privește partea practică a chestiei. La Roma papală Românii n'au pe nime, care să poată validă interesele neamului, și de aceea nu putem sublinia în deajuns idea dlui Theodorian, că România să întrețină legături diplomatice cu Vaticanul. Cei peste un milion și jumătate de Români uniți merită desigur atâta considerație, pentru că e vorba de apărarea naționalității lor. Credința și-o apără ei singuri și fără ajutor din afară, dar în apărarea naționalității au tot dreptul să poată conta la sprijinul puternic al statului român.

Mai amintim apoi, că d. Theodorian respinge, chiar în numele ideei naționale, concluzia d. Gârboviceanu de-a rupe pecețile, susținând cu multă căldura teza, că existența și unitatea națională a poporului român se poate fixa pentru totdeauna numai prin închegarea tuturor Românilor într'o singură patriarhie unită de Blaj sau de Curtea de Argeș. Argumentele scoase din

starea deplorabilă a Românilor ortodoxi supuși ierarhiilor slavo-bizantine, pe cari le aduce în sprijinul tezei sale, sunt de fapt foarte convingătoare și ele pot fi socotite și ca un răspuns bine-venit la »acuzele de desnaționalizare« ale »Revistei teologice« din Sibiu. (ar.)

*

Numărul de pe Ianuarie—Februarie (10—11) al revistei bisericești »*Amvonul*« din București ne-a adus o surprisă pe cât de curioasă pe atât de semnificativă.

Ea se învâрте în jurul carnei de cal, sau mai bine zis a mâncării acestui fel de carne, în jurul așa numitei »ipofagii«. Revista are în acelaș număr — ce-i drept la distanțe convenite — nu mai puțin ca 3 (zi și scrie: *trei*) articole. Împrejurarea aceasta angajă, oareșcum în mod firesc, cetitorul, să cerce a pătrunde în tainele problemei cărnii de cal, care a început să preocupe așa de intensiv cercurile bisericești ale ortodoxiei din țară. Și asta, cu atât mai vârtos, cu cât alte chestii, cari par a putea fi mai de interes pentru cetitorii unei reviste »bisericești,« erau tractate mai mașter, — ne mai pomenindu-se să fie fixată o chestie deodată din trei puncte de vedere!

Dar în sfârșit cecece nu s'a mai făcut cu alte probleme, de ce să nu se poată face cu problema ipofagii? Și de fapt tratarea atât de amănunțită a acestei probleme nu e altceva decât reoagiindirea — desigur palidă! — a mișcării preoțimii ortodoxe din România, care vede în admiterea abatoriilor pentru carne de cal o mare primejdie a ortodoxiei. Autorii celor trei articole din »*Amvonul*« susțin adecă, fără doar și poate, că mâncarea cărnii de cal, din partea unui creștin, nu se poate admite, pentrucă... se împotrivește sf. Scripturi și tradițiunii bisericești. Cu provocare la capul 11 din Leriticul lui Moisi, ale cărui prescripțiuni Hristos nu (sic!) le-a desființat, se susține, că mâncarea cărnii de cal din partea unui creștin adevărat, »este o contravenție, un păcat — ori cari ar fi considerațiile hierotonome (?), cari se aduc în sprijinul ei.« Se cere deci stăruitor, să se oprească astfel de păcate publice, »fiindcă nu se abjură o istorie întreagă, ca să se vindece greutățile unui moment fugar!«

Nu știm, dacă mișcarea »ipofagică« va trece și dincoace de munți, știm însă, că până acum noi și frații ortodoxi de dincoace, intrucât am fi perhorescat mâncarea cărnii de cal, am făcut-o pentru alte motive, decât acele ale obligativității și pentru

noi ale prescrișelor mozaice, referitoare la mâncările curate și necurate. Noi știam, că creștinul poate să mănâce carne de porc și, întrucât îi priște, chiar și de cal. Biserica noastră catolică nu oprește acest fel de mâncare, și până acum credeam, că între punctele de credință și morală, cari despart ortodoxismul de biserica catolică, nu este de a se număra și ipofagia. Dar — »presumptio cedit veritati«, și întru cât se va adevăra, că »Amvonul« a avut simț pentru această chestie, și că aserțiunile sale acopere învățătura Bisericii ortodoxe, va trebui să mai adaugem, durere, și aceasta nouă piedecă, care se pune, ca din senin, de-a curmezișul nizuințelor frumoase, cari țintesc »unirea credinței.«

Și ar fi păcat! (ar.).

*

Esclenta revistă a iezuiților din Roma »*Civiltă Catolica*« în cvadernul 1501 înregistrează apariția volumului al 8-lea de poezii al lui Teodor Botrel, intitulat »*Les Alouettes*« — Ciocârliliile. După alte două volume premiate de Academia franceză, dintre cari unul a fost tipărit și retipărit în 60,000 de exemplare, cel din urmă n'a făcut, decât să înmulțească simpatiile Francezilor față de acest viguros cântăreț poporanist. Născut pe pământul Bretagnei, acolo unde devotamentul față de biserică se suge deodată cu laptele măicuței, el, și sus pe culmile Parnasului, a rămas credincios tradițiilor glorioase ale sufletului breton și lira lui unește într'o armonie dumnezească cele mai calde accente patriotice cu cele mai sublime aspirații creștinești. El nu-și uită și nu voește să-și uite, că țara lui scumpă, Bretagne, este țara încreștinatului Clodvig, este țara sfântului Ludovic.

În poezia lui Botrel totul e melodie, totul cântă și el își cântă cu o melodie duioasă versurile, cari încântător cântă și ele. Însă cântarea lui este limpede și senină, ca stropii de rouă cari migesc strălucind pe marginea unei petale de crin din grădinița bardului, ca stropșorul de lacrimă aprins în colțul genei unui breton bătrân îngenunchiat la picioarele unui Crucifix, ori ca picurii de ploaie, ce se preling luminoși pe coiful de aramă al unei sentinele, ce străjuește granița dinspre miazănoapte dela Bretagne.

El anume se ferește de tot ce ar putea să-i întunece curățenia stihurilor sale; în lumea întreagă, într'acest vast templu, capdeoperă a dumnezeirii, Botrel nu voește să întâlnească nimic diform, nimic corupt, el este poetul cel mai idealist al celui mai

desăvârșit poporanism. Cu fineță feciorelnică atinge coardele cele mai intime ale inimii omenești, cari sub degetele lui de artist produc sunetele cele mai curate. Versul lui nu are nimic comun cu leadurile lui Heine, cu canzonetele d'Annunziane și cu flacăra vineție din erotismul lui Carducci. Natura curată, natura senină, natura nemaculată: iată isvorul bogat al inspirației lui Botrel. Țăranii sfătoși și cumiști, copiii sburdalnici și naivi cu sănătatea lor suptă din atmosfera curată a câmpurilor, în cari totul e plin de vieață, lucrători reînțorși din aerul greu al officinelor la sinul naturii, aceștia sunt atractivele poetului nostru.

Și acum mă gândesc la noi. Câtă lipsă n'avem și noi de un Teodor Botrel. Câtă curățenie cristalină nu întâlnim și în Ardealul nostru? Cât de vergurie este vieața pacinică a miilor de țărani simplii, și la vorbă și la port? Cât puritanism în sufletele aceste de Românași sănătoși, creșcuți în mijlocul lumilor de floricele și de insecte și câtă credință în sătulețele noastre, în cari domnul cel mai mare este domnul »părinte« și fața cea mai cinstită este »fața bisericească«? Câtă bogăție de inspirație? Ce comoară neprețuită de elevări sufletești pentru un suflet mare, pentru un suflet de poet!

Ce-i drept, noi aflăm ici colo printre strofele poezilor nostri poporaniști mai de samă, versuri, cari ajung în toate privințele culmile bătute de Teodor Botrel, însă curățenia lui vecinic nepătată, premiată de Academia franceză în două rânduri, nu a găsit-o încă nicăiri Academia română să-i pună cununa de lauri pe frunte (ic.)

Cărți întrate la redacție.

M. Theodorian-Carada, Biserica română din punct de vedere național. București 1913.

Ioan Genț, Mângâierea creștinului. Carte de rugăciuni pentru credincioșii gr.-catolici. Ediția III. Oradea Mare 1913. Prețul 1— 6'20 cor., după calitatea legăturii.

Orologiul cel mare, care cuprinde Urmarea Oarelor și câte sunt de lipsă spre plinirea laudelor de toate zilele. Ediția a patra, revăzută după originalul grecesc. Blaj 1913. Prețul: legat 9'60 cor.

TELEFON.

Dr. R. Sibiu. La »constatările dureroase« ale lui Teodor Studitul din »Revista Teologică«, cari proprie nu sunt altceva decât o serie întregă de perfidii orientale, a început deja să răspundă după cuviință »Unirea«. În nădejdea că va continua, noi abținem deocamdată dela orice răspuns, amintind doar aceea, că »zeleșii redactori« dela »Cultura Creștină« nici când n'au purtat discuția, în jurul protopopiatului unit dela Brașov, în cadrele ideilor, pe cari ni-le ascrie răboinicul colaborator de ocazie al revistei sibiene, care și-ar putea vedea de alte treburi.

B. Sighetul-Marmației. Ne bucurăm din inimă pentru semnele atât de invederate ale unei intensive mișcări religioase, care reiese din cele ce ne trimiteți. Deocamdată nu le putem însă încresta, fiind de natură prea intimă și încă numai în pregătire. Vom face o la timpul său, când vom putea scrie despre ele, ca despre fapte împlinite. Dumnezeu Vă ajute!

F. Tâgșor. Pentru delăturarea oricărui scrupul e mai bine dacă vă cuminecați la »liturgia înainte-sfințitelor« singur sub forma pâinii, neluând din potir nimic până la »consumarea« dela sfârșitul liturghiei.

Biblioteca parohială din Ivesți. De vreme ce noi nu dispunem de revista cerută, deja prima scrisoare a DV. am trimis-o administrației acelei reviste, ca să satisfacă comanda DV., ori să Vă anunțe, dacă nu poate.

I. în D Revista noastră nu-i impusă. O prenumără, cine voește. Cine n'are de gând să solvească prețul abonamentului, să binevoiască a ne-o returna. De pomană n'o putem da.

P. București. În fața păgânătăților, de cari n'ați fost cruțat nici DVoastră, nu putem zice altceva decât că veți achita prețul abonamentului atunci când veți putea. Cât de mult compromit crucea creștinii, cari se dimit la barbarii atât de regretabile și condamnabile!

F. Beiuș. La dorința DVoastră constatăm următoarele: În Aprilie 1911 am primit 5 cor., în Septembrie 1911 (dela comitetul banchetului) 7 cor., iar în Februarie 1912 alte 5 cor. Pe anul trecut mai restăți deci 3 cor.

L. Budapesta. Vi-se trimite. Când Vă va îngădui munca, la care V'ați angajat, și numai atunci, să Vă împliniți promisiunea.

A. N. Vajdacuta; N. L. Crăciunel; I. D. Gheja; E. P. M. Ceanul-mare; V. D. Șard; I. Av. Poreărefiu; D. A. Maia; E. G. Medișă; T. M. P. Sânmihăiu; S. P. Segaja. — După dorința DVoastră.

I. B. Ieud și G. I. Cecărlău. Bine: tot pe lângă condițiunile din trecut!

SUMARUL:

Dr. Victor Macaveiu: Noul glas al Romei. — **Vasile Cerghizan:** Sionul suferințelor. — **Dr. Ioan Bălan:** Pașia dela Orăștie. — **Ștefan Tășiedan:** Icoane din viața poporului român din Bihor (1726—48) (V. Articol final) — **Liviu Costea:** Alcoolul și funcțiunile sacre. — **Cronică:** Reuniuni pentru înfrumșetarea bisericilor (șr); Chestia arhiepiscopului de Genua (ar.); Pelegrinaj la Roma (ar.); Preoțime trândavă (șr). — **Cărți și reviste:** M. Theodorian-Carada: Biserica română din punct de vedere național (ar.); »Amvonul« (ar.); Civiltă Catolica (ic.); Cărți intrate la redacție. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.